

zijn ijzeren wilskracht en zijn zelfbeheersching uit en ontdekken er de sporen van zijn lichamelijke zwakheid. Wij kennen ook de stralende schoonheid van de jonge Livia en het steeds nog schoon en imponeerend uiterlijk van Augustus' weduwe. Wij kennen de norsch gefronste wenkbrauwen van Agrippa en de gelaatstrekken van zoovele jonge mannen, vrouwen en kinderen uit Augustus' onmiddellijke omgeving. Gedachtig aan zijn politiek program laat de keizer zich nooit als alleenheerscher, steeds als ambtenaar afbeelden. In het begin van zijn keizerschap zien wij hem als veldheer terwijl hij zijn soldaten toespreekt; later, als hij bij voorkeur optreedt als behoeder van vrede, van godsdienst en moraal, wordt hij voorgesteld in zijn priesterlijke waardigheid, de toga over het hoofd getrokken zooals bij het brengen van een offer betaamt. Hij spreekt hiermee tot het volk in volkomen verstaanbare taal; immers standbeelden van veldheeren en priesters kende ook de republikeinsche kunst. Steeds weer zien wij nieuwen inhoud in oude vormen.

Dezelfde verfijnde eenvoud, gevoelige beheerschttheid en harmonieuze gratie, die deze beeldhouwwerken kenmerken, vinden wij terug in de bouwkunst van dien tijd; dezelfde eenheid tusschen Hellenistische en inheemsche elementen is er bereikt. De aan zijn kleinzoons gewijde tempel te Nîmes, best bewaard gebleven voorbeeld van tempelbouw, verbindt het typisch Italische hooge podium en de ruime voorhal met aan de Grieksche kunst ontleende zuilen, architraaf, fronton. Het theater van Marcellus te Rome, aan de nagedachtenis van dezen zijn jonggestorven neef gewijd, vereenigt Romeinschen bogenbouw en Grieksche zuilenorden tot een oorspronkelijk en harmonisch geheel. Aan het Hellenistisch Oosten ontleend is het denkbeeld voor zich en de zijnen een mausoleum op te richten, maar de typische ronde vorm gaat terug op oud-inheemsche graven in Etrurië. Augustus heeft er zich op beroemd Rome te hebben gevonden als een stad van baksteen en achter te laten als een van marmer. En werkelijk heeft hij onnoemelijk veel gedaan aan verfraaiing en uitbreiding der stad, hierin bijgestaan door Agrippa en vele andere aanzienlijken, door zijn voorbeeld angevuurd. Bitter weinig is van dit alles bewaard gebleven; de grootsche bouwvallen van zijn forum en de Marstempel aldaar geven een hoog denkbeeld van stadsaanleg en bouwkunst van die jaren. Maar niet alleen te Rome, in geheel Italië en in de provincies verrijzen talrijke bouwwerken; uit alle spreken de eenvoud en verfijning, de waardigheid en gratie, eigen aan heel de Augusteïsche cultuur; alle getuigen van geestdrift voor het welzijn van het Romeinsche rijk en zijn keizer, van dankbaarheid voor diens weldoende politiek en bezieling door zijn grootsche idealen. Onverbrekkelijk verbonden met de persoon des keizers is heel de kunst van zijn tijd.¹⁾

¹⁾ Voor overzicht Augusteïsche kunst zie Mr. Strong: *Ancient Art in Rome* en in *Cambridge Ancient History*; Zadoks-Jitta: *Antieke Cultuur in Beeld*.